

De Aalscholver: nieuwe broedvogel in Voorne's Duin?

I. van Hemert

Inleiding

De Aalscholver is al sinds onheuglijke tijden een vogelsoort waarmee de mens te maken heeft. Volgens de wet die de Israëlieten enkele duizenden jaren geleden kregen, was de Aalscholver onrein en mocht niet gegeten worden (zoals verscheidene andere soorten die als stootvogels en aaseters werden gezien: de Visarend, Raaf, meeuwen en wouwen en dergelijke).

Op oude Egyptische mummiekisten zijn hiëroglfen met vele vogelsymbolen te zien, waartussen ook de Aalscholver verschillende malen is afgebeeld. Ook werden Aalscholwers reeds in oude tijden door vissers in de Oriënt en in delen van India voor de visvangst afgericht, waarbij er een bandje vrij los om de hals van de vogel werd gedaan zodat hij alleen maar heel kleine vis-sen kon doorslikken.

Bekend is de agressie die de mens al eeuwenlang toont tegenover deze vogel en die een hoogtepunt heeft bereikt in de laatste twee eeuwen, alleen omdat het een viseter is en dus een 'bedreiging' voor de mens vormt.

Van de laatste tijd zijn de problemen met de Aalscholwers in de Flevopolders, die regelmatig de visvijvers bij Lelystad bezoeken.

Toch kunnen wij niet ontkennen dat de Aalscholver één van de vele fascinerende vogelsoorten is die in ons land te vinden zijn en dus ook het recht heeft om te leven.

Voorne's Duin en de Aalscholwers

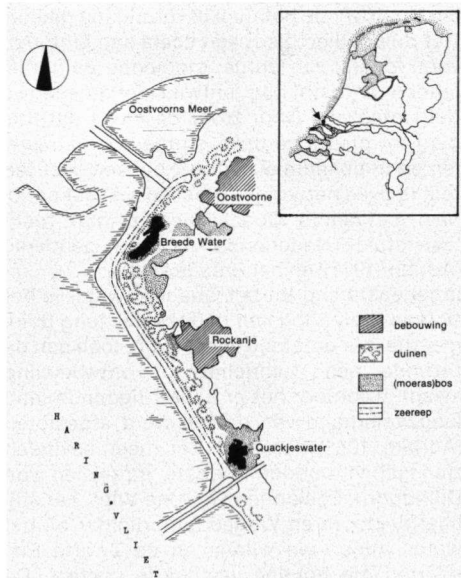
Gelukkig beseffen veel vogelliefhebbers en -beschermers dat ook, zodat het verheugende feit zich voordoet dat op verschillende plaatsen in ons land (helaas meestal alleen in reservaten) de Aalscholwers de ruimte en de vrijheid wordt gegeven om zich te vestigen. Ja, er zijn zelfs speciale pogingen in het werk gesteld om Aalscholwers aan te trekken. Denk alleen maar eens aan het speciaal voor de Aalscholwers aangelegde bos in de Biesbosch, het zogenaamde 'Lebretbos' (zie Vogels 10 (1982) : 131-132).

Men gaat zelfs zover dat men exemplaren van gezonde kolonies overbrengt naar plaatsen waar men nieuwe kolonies wil krijgen (Taapken 1983).

Maar ook zonder deze 'kunstmatige' hulpmiddelen kunnen Aalscholwers zich in nieuwe gebieden vestigen, zoals uit het onderstaande moge blijken.

Tijdens enkele tochten die beide auteurs ondernamen in Voorne's Duin (figuur 1) tijdens de zomer van 1984, kwamen wij bij het Breede Water enkele tientallen Aalscholwers tegen. De grote verscheidenheid aan schorre, lage roepen en andere geluiden die de vogels voortbrengen, werden al van verre gehoord. Was het op zich al verwonderlijk dat wij zo veel exemplaren zagen (meestal bevinden zich hier slechts enkele individuen gedurende de zomer), wij waren helemaal verrast dat wij de vogels even later aantroffen op nesten, hoog bovenin enkele Wilgen aan de overkant van het water.

Volgens verschillende bronnen (Marquenie & Velthuizen 1984, Timmerman 1979, VWG Avifauna West-Nederland 1981) hebben er nog geen Aalscholwers in de duinen van Voorne gebroed. Wel worden er ik elk jaargetijde verschillende exemplaren waargenomen boven de duinen, bij het Oostvoorns Meer en op de Westplaat. In beide laatstgenoemde gebieden is de soort een algemene tot zeer algemene trekvogel (Marquenie & Velthuizen 1984). Met

Figuur 1. Voorne's Duin met in het noorden, in de omgeving van het dorp Oostvoorne, het Breede Water. Inzet: ligging Voorne's Duin in Nederland.

Ook zonder hulp van de mens kunnen Aalscholvers zich in nieuwe gebieden vestigen.

Foto: Mervyn Roos.

de vestiging van dit jaar (1984), indien deze blijvend is, heeft Voorne's Duin er een reden bij om dit unieke duingebied voor altijd te blijven behoeden voor de vele bedreigingen van buitenaf. Naast de grote waarden aan planten, insecten en zoogdieren die het gebied herbergt, bevinden er zich nu 112 soorten broedvogels (Marquenie & Velthuizen 1984)! Voorne's Duin dankt zijn faam aan het feit dat het kalkrijk en niet ontwaterd is; zodoende heeft er zich een vegetatie kunnen ontwikkelen waarover de botanici in verrukking raken.

Het duingebied biedt een scala aan biotopen voor vogels: van droge, glooiende duingrasslanden en zich nog ontwikkelende nieuwe duinenreeksen (voor zover de mens dat toelaat) tot prachtige duin- en meidoornstruwelen en imposante elzenbroekbossen. Het terrein is twee natuurlijke plassen rijk: het nationaal befaamde Quackjeswater (met recht 'een stukje Nederlands oerwoud' genoemd (Adriani 1981)) en het Breede Water.

In tegenstelling tot het Quackjeswater is het Breede Water nog een betrekkelijk jong duinmeertje; het ontstond vanaf 1920, toen aan de zeezijde een duinrichel tot ontwikkeling kwam, waardoor het er achter liggende land langzamerhand van de zee werd afgesloten (Adriani 1981). Rondom het meer bevinden zich schier ondoordringbare struwelen van Duindoorn, Egelantier, Gewone Vlier, Eénstijlige Meidoorn en Wegedoorn; dichterbij het water vinden we wilgen en de Zwarte Els, soorten die houden van 'natte voeten'. De brede rietkragen langs het meer herbergt vele van de voor Voorne's Duin zo karakteristie-

ke vogelsoorten. Het gehele gebied bestaat ongeveer 90 ha.

Als wij dit alles vergelijken met gebieden als het Naardermeer (de 'bakermat' van de Nederlandse Aalscholvers), de Dortse Biesbosch en de Oostvaardersplassen (op beide plaatsen viel een toename in Aalscholvers te bespeuren), zal blijken dat de soort in ons land houdt van rustige, moerassige gebieden met bomen die tot dicht aan het water groeien. In dit alles voorziet het Breede Water.

Bespreking

Van één van de aanwezige uitkijkpunten konden wij een goed overzicht verkrijgen over het grootste deel van de nesten; een klein gedeelte lag achter een landtong en kon dus niet waargenomen worden. Onze voorzichtige schatting is dat het hier 20-25 nesten betreft. De broedtijd begint meestal in maart en de meeste jongen vliegen in juni uit; er werden dan ook enkele tientallen onvolwassen exemplaren waargenomen tijdens onze tochten gedurende deze maand.

Interessant was het feit dat de vogels vaste aan- en afvliegroutes leken te hebben: van de nesten afvliegend altijd naar links, het noorden, draaiend (waarschijnlijk naar de rijke visgronden van het Oostvoorns Meer) en als ze terugkeerden, altijd schuin van rechts aanvliegend. De oorzaak hiervan zou de algemeen heersende windrichting kunnen zijn: uit het westen of noordwesten komend (vergelijk figuur 1).

Verder bleken de volwassen vogels nog tijdens het uitvliegen van de jongen bezig met

herstel- en bouwwerkzaamheden aan de nesten, getuige de constante aanvoer van takken.

De wilgen waarin de vogels zich bevonden, waren al aardig toegetakeld door de scherpe uitwerpselen, en dat al na één broedseizoen. Lebret (1982) geeft tien jaar -als leeftijd waarop de meeste takken zijn afgestorven en alleen de stam met enkele zware zijtakken nog enige jaren blijft bestaan. Daarna zakken de Aalscholvers als het ware af en gaan ten slotte op de grond nestelen.

Op 22 juni 1984 werd door ons een aantal van zestig vogels geteld; dit aantal is mogelijk-erwijs aan de lage kant.

Conclusie

Ondanks alle vervolging die de soort te verduren heeft, breidt de Aalscholver zich langzamerhand uit. Zo groeide de kolonie in de Oostvaardersplassen snel van 125 paar in 1978 tot 750 paar in 1979 en het zag er naar uit dat dit aantal nog zou toenemen, dat ondertussen ook inderdaad is gebeurd. Deze kolonie is voor het voortbestaan van de Aalscholver in ons land van groot belang, want het voedselrijke IJsselmeer ligt in de onmiddellijke nabijheid ervan (Van den Hoorn 1980).

Ook de kolonie in de Wieden (Noordwest-

■ I. van Hemert, Jacoba van Belerenstraat 96, 3232 VV Brielle & M. Moerkerken, Dorsvlieg 26, 3224 BC Hellevoetsluis.

GERAADPLEEGDE LITTERATUUR:

Adriani, M.J. (1981): Duinmeren. In: Ontdek de duinen. Hilversum.

Hoorn, D.A.C. van den (1980): Naardermeer, gisteren, vandaag, morgen. 's-Graveland.

Lebret, T. (1982): Bomen voor de Aalscholvers in het Deltagebied. *Vogels* 10 : 131-132.

Marquenie, J.G.M. & A.A. Velthuisen (1984): Vogels van de duinen en kust van Voorne. *Het Vogeljaar* 32 (4) : 181-193.

Ouweneel, G.L. (1977): De toename van de Aalscholver *Phalacrocorax* op het Hollands Diep-Haringvliet. *Limosa* 50 : 1-5.

Taapken, J. (1983): Export van Aalscholvers. *Het Vogeljaar* 31 (4) : 207.

Timmerman, A. (1979): Aalscholver. In: Teixeira, R.M.: Atlas van de Nederlandse broedvogels. 's-Graveland.

Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland (1981): Randstad en broedvogels. Tilburg.

Vries, C. de (1984): De Wetlands van Natuurmonumenten. *Natuurbehoud* 2 : 36-37.

Zie ook 'Aalscholverterkolonie in Voorne Duinen' in de rubriek 'Nieuws onder de zon' in 'Grasduinen', nummer 12, december 1984, bladzijde 23.

In de rubriek 'Veldwaarnemingen' van 'De Mourik', tijdschrift van de Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en Omstreken, jaargang 10, nummer 4, bladzijde 91 lezen wij dat O. van Hoorn op 9 juli 1984 10 à 15 nesten van de Aalscholver aantrof in de uiterwaard Pannerden, de eerste vestiging in de buurt van Nijmegen sinds ± 1950! Redactie.

75 Jaar vogelbeschermingshallig Norderoog

Ten zuiden van Sylt in het Duitse waddengebied ligt de Hallig Norderoog dat de 'Verein Jordsand zum Schutze der Seevögel' vijfenzeventig jaar geleden verwierf. Daarmee werd voor de eerste maal in Duitsland een feit dat een vogelbeschermingsorganisatie een beschermd zeevogelgebied in handen kreeg. Ter herinnering aan dit feit heeft het interessante tijdschrift 'Seevögel' (het tijdschrift van bovengenoemde organisatie) een herin-

Overijssel) bereikte in 1983 een grootte van 350-400 paar (De Vries 1984).

Daarbij komt dan nog dat Ouweneel (1977) het aantal Aalscholvers in het Deltagebied schatte op meer dan 1500 exemplaren in 1976; de grootste aantallen waren aanwezig in augustus, met vermoedelijk een toeloop van vogels uit het Naardermeer. In ieder geval was de Haringvliet-groep groot en gezond genoeg om weer een nieuwe vestiging te wagen (Lebret 1982). De kleine kolonie die zich dit jaar in Voorne's Duin heeft gevestigd, is mogelijk-erwijs een verder voortvloei- sel van het feit dat de Aalscholvers als het ware uit hun kolonies groeien en nieuwe moeten stichten. Verheugend is daarbij dat de beheerders van het desbetreffende duinterrein pogingen in het werk stellen de vogels te behouden, getuige bijvoorbeeld het omleggen van paden om de vogels de zo broodnodige rust te geven.

Beide auteurs geloven dat uit natuurwetenschappelijk oogpunt een verrijking heeft plaatsgevonden in dit toch al unieke duingebied.

Moge het zo zijn dat de Aalscholvers zich blijvend vestigen, met de rijke visgronden van het Oostvoorns Meer en het Haringvliet en omstreken binnen vliegbereik...

neringsnummer uitgegeven van 112 bladzijden. In dit nummer zijn veertien artikelen opgenomen over zeevogels (onder andere over de broedvogelstand aan de Duitse Noordzeekust in 1982, beheer Hauke-Haien-Koog, de vogelstand van Rantumbecken/Sylt, kleurenvariatie bij een Zilvermeeuw, methoden en resultaten van het ringen van meeuwen op Helgoland, voedselonderzoek bij Zilvermeeuwen aan de Middellandse Zee, voedsel van Kokmeeuwen, karakteristiek aanspoelsel van onze zeekusten, dieren op vuilnisbelten en de problemen met voorstellen tot verbetering van situaties, zeevogelverliezen door stookolieslachtoffers. Een interessant nummer dat wij van harte aanbevelen.

Bestellingen bij het Inselstation Helgoland des Instituts für Vogelforschung 'Vogelwarte Helgoland', Postfach 1220, 2192 Helgoland, W.-Duitsland, telefoon 09 49 4725 306.

Vermelding 'Seevögel' Sonderband 1984. Prijs DM 20,—, verhoogd met portokosten.